

VILÁGGAZDASÁG ÉS VILÁGTÖRTÉNELEM (II)

Irta: NAGY GÁBOR

A tőkés termelés történelmi hivatása a termelőerők nagymértékű kifejlesztése volt. Ezt a hivatását a monopolkapitalizmus korszakáig teljesítette is. Az idők folyamán kifejlődött belső ellentmondásai következtében azonban ma már képtelen az emberiséget a kultúra mai fokán szükséges javakkal ellátni, amelyek előállítása pedig a meglévő termelőeszközök segítségével gyermekjáték volna számára. A század kezdetén kialakult monopol-vállalatok u. i. jórészt kiküszöbölték a szabadverseny gazdasági életformáját, ami a termelőképeség fokozásának hajtóereje volt, miért is a termelőerők továbbfejlődése csaknem mindenütt megállt és a fennálló termelési mód saját történelmi hivatásának ellentétébe, a termelőerők elfojtásába csapott át.

A világtermelést kezükben tartó trösztök és konszernek a versenyt általában a következő eszközökkel kapcsolták ki: 1. Anyagzárlat (a kartellkényszer egyik legfontosabb „módszere“). — 2. Munkaerők elzárása „szövetkezések“ útján, vagyis oly értelmű megállapodásokkal a tőkés és munkásszervezetek között, hogy a munkások csak kartell-vállalatokban dolgozhatnak. — 3. A szállítás elzárása. — 4. A piac elzárása. — 5. Tervszerű olcsóbb árak megszabása abból a célból, hogy a kartellen kívüli termelőt tönkretegyék. Időnkint milliókat áldoznak arra, hogy bizonyos ideig az előállítási ár alatt adjanak el. — 6. A hitel elzárása.

E ponton már nemcsak a nagy és kicsi, a technikailag előrehaladottabb és az elmaradt üzemek közötti versenyharcról van szó. A monopolisták mindazokat elnyomják, akik önkényüknek nem óhajtják alávetni magukat. Nyilvánvaló, hogy a tőkés termelési mód oly minőségi változáson ment át, hogy — bár megmaradt az árutermelés alapján — a legtöbb haszon csak a pénzügyi mesterkedés egyes „lángelméinek“ kezében folyik össze. Ezeknek az ügyeskedéseknek és visszaéléseknek alapja a termelés társadalmasulásában keresendő, mely lehetővé tette, hogy az emberi munkaképesség hatalmas előrehaladásának gyümölcsét a spekulánsok kis csoportja élvezze. Ezek közül egyesek — különösen a banktrösztök — tudományos irodákat is berendeztek a profitszerzés módozatainak tanulmányozására. Így pl. a Crédit Lyonnais egy *Pénzügyeket tanulmányozó irodát* (Service des études financières) szervezett, évi 700.000 frank büdzsével. A francia bankok mestereivé váltak a részvénykibocsátásnak, mely a fináncióke munkanélküli jövedelmének jelentős része. Ezek a francia tőkeszervezetek főképp egyes külföldi államoknak nyújtott kölcsöneik révén lettek a világ hitelezői és a „kuponvágók királyai“.

Az ipari nagytőke és a banktőke összefonódásából alakult fináncióke létrehozta a monopolok új korszakát. E nagyvállalatok — kartellek, trösztök és konszernek — a monopolisztikus elv hordozói, s ez abban jut kifejezésre, hogy a nyílt piacon a szabadverseny helyett különféle „összeköttetések“ kihasználása érvényesül. Ezek az összeköttetések a finánciókének az államhatalommal való kapcsolatából erednek. Hogy a monopolok az iparilag visszamaradt országokban elérhető magasabb érték-többletet megszerezhessék maguknak, e célra leghatásosabb az illető államokat kölcsönökben részesíteni, amelyek viszonzáskép a kölcsönző ál-

lam egyes vállalatoknak letelepedési engedélyt adnak. Így a tőkeexport két formája indul meg: egyrészt az iparosodásban visszamaradt ország kormányának nyújtott kölcsön; másrészt az „összeköttetésekkel“ bíró nagyvállalatok befektetései (gyárak, bányák, vasutvállalatok alapítása) révén. Tipikus példái a terjeszkedés e módjának a hadiüzemi trösztök, melyek az egyes kormányokkal szoros összeköttetésben állanak és az ily állami kölcsönök lebonyolítása alkalmával nem hagyják „megkerülni“ magukat.

A termelés monopolvállalatok útján való társadalmisításából folyik az a már ismertetett törekvés, hogy a legnagyobb trösztök felosztják egymás között a világ fogyasztópiacait. Ilyen felosztások történtek pl. az Allgemeine Elektrizitäts Gesellschaft és a General Electric Co., a Vereinigte Stahlindustrie A. G. és az United Steel Corporation, az I. G. Farbenindustrie és az Imperial Chemical Industrie között. Hogy ezek a piacfelosztásra vonatkozó jórészt titkos megállapodások csupán a versenyharc pillanatnyi erőviszonyainak rögzítései és nem a harmonikus elosztási viszonyok megteremtését szolgálják, arra a legjobb bizonyíték a jelenlegi háború. Olyan körülmények, pl. mint az, hogy az angol Imperial Chemical Industry gazdasági sulyban megnövekedett és a német I. G. Farbenindustriét a délamerikai piacokról kiszorította, nem kis mértékben járulhattak hozzá azoknak az ellentéteknek kiélesedéséhez, melyek alapját a monopoltóke rentabilitási nehézségei és világérdekei teszik. Az erőviszonyok megváltoztak, szükségessé vált a világ piacainak új elosztása.

A világpiacok nemzetközi kartellek útján való felosztásával párhuzamosan halad a monopolvállalatok tőkeexportja, mely az iparilag visszamaradt országok értéktöbbletének és nyersanyagának megszerzésére irányul. De amennyiben ezekkel a békés eszközökkel nem éri el valamelyik nagyhatalom a célját, úgy az saját finánciókéja, vagyis önönmaga érdekében fegyverkezik a föld gyarmatainak és nyersanyagforrásainak ujra való elosztása kikényszerítése céljából. Így a múlt század végén és e század elején megindult és ma is nagymértékben növekvő fegyverkezés nem a nemzeti szellemi felépítmények eredménye. A világ jelenlegi gazdasági helyzete kényszeríti a hatalmakat a fegyverkezés állandó fokozására, ami viszont a maga részéről stratégiai-katonai okokból visszahat az ellentétek fokozására.

A föld gyarmati felosztásának különböző stádiumaival lapunk ez idei februári számában foglalkoztunk. Most főcélunk a monopolkapitalizmus sajátosságait vizsgálni, hiszen az az imperializmus, mely napjainkban a század második nagy háborúját vivja, a tőkés termelési mód monopolisztikus állapota. Ez a meghatározás természetesen hiányos s az imperializmusnak csak a legjellemzőbb tulajdonságát tartalmazza, miért is szükséges az imperializmus fontosabb jellegzetességeit egyenkint kiemelni. Ilyen jellegzetességek: 1. A termelésnek és a tőkének oly mértékű összpontosítása, mely már létrehozza a gazdasági életben döntő jelentőségű monopolókat. — 2. A bank- és ipari tőkének „finánciókévé“ való összeolvadása s a fináncplutokrácia ezzel kapcsolatos keletkezése. — 3. A tőkeexport kialakulása az áruexport mellett, ami főképp a monopoltóke korszakában nyer jelentőséget. — 4. A világpiacnak a nemzetközi tőkés szövetkezések (kartellek és konszernek) által történő felosztása, — és 5. be-

fejezést nyer, majd újra megindul a világ gyarmatainak a tőkés nagyhatalmak közötti felosztása. (Mindezek a sajátosságok azonban az imperializmusnak csak *gazdaságilag* alapvető tulajdonságait jelölik meg. A történelmi vonatkozásokra itt nem térhetünk ki.)

A közlekedés, ipar és tőkeképződés a világ három helyén haladt előre legnagyobb mértékben: Németországban, Angliában és az Egyesült Államokban. A tőkés fejlődés *egyenetlenségének* törvénye nyilvánul meg abban is — s ez a körülmény az imperialista versenyt óriási mértékben kiélesíti, — hogy a monopolkapitalizmus e három legfejlettebb országa közül az egyik ugyyszólván semmi gyarmattal sem és csak kevés nyersanyaggal rendelkezik. Ez vezetett Európában a politikai széttagoltságra s fokozta fel mindjobban a balkáni, délamerikai és távolkeleti piacokért folytatott versenyt. Ázsiában a fejlődő kínai kapitalizmus mind erősebben beleszól az Egyesült Államok és Japán között folyó versenybe. Az a tény, hogy Japán épp úgy, mint Németország, lemaradt a gyarmati osztozkodásból, szükségszerűen egyre élesebbé és elkeseredettebbé teszi a két egyenlőtlenül fejlődött tőkés nagyhatalom közti ellentéteket.

Amint látható — ellentétben bizonyos elméletek felfogásával — az ultraimperializmus, vagyis a tőke hatalmas monopolokban történő központosítása a gazdasági és politikai ellentéteket nem csökkenti, hanem kiélezi. A finánc-tőke és a trösztök korántsem csökkentik, hanem ellenkezőleg növelik azokat a különbségeket, melyek a fejlődés tempója tekintetében a világ gazdaság egyes részei között jelentkeznek. Ha az erőviszonyok az egyes, nacionálisan elkülönült finánc-tőkék között megváltoznak, úgy az akuttá váló ellentéteket az uralkodó termelési mód mellett csak erőszakkal lehet megoldani.

*

A szabadverseny a termelőeszközök, vagyis az állandó tőke folyton növekvő kiterjesztésére vezetett, ugyanakkor, a technika tökéletesedése folytán, a dolgozók számát és jövedelmét, vagyis a társadalom fogyasztóerejét nagy mértékben csökkentette. Így, minthogy az elérhető haszon csupán a változó tőke, vagyis a munkabér után adódik, az összes befektetett tőkék utáni profit egyre csökken és ma már rendkívül alacsonyan áll.

Az imperializmus legmélyebb gazdasági alapja, mint kifejtettük, a tőke monopolisztikus megszervezése, mely a szabadverseny korszakából nőtt ki és megoldhatatlan ellentétbe kerül a tőkés termelési mód alapvető követelményeivel. Ezért a monopolvállalatok, amint ez már természetükből folyik, a stagnálás és szétbomlás irányzatát hozzák létre. Amilyen mértékben bevezetik a monopolisztikus árakat, oly mértékben tűnik el az ösztönzés a technikai és egyéb haladásra s ugyanolyan mértékben nő annak a gazdasági lehetetlensége, hogy a versenyt és ezzel együtt a technikai fejlődést mesterségesen fenntarthassák. Számtalan példát tudnánk felhozni arra, hogy a trösztök és konszernek felvásárolták azokat a szabadalmakat, melyek cikkeik gyártását olcsóbbá és tökéletesebbé tették volna, hogy aztán ezeket a termelési tökéletesítéseket cikkeik árának védelme érdekében *ne* alkalmazzák, s azok mások által való alkalmazását is kizárják. Arra természetesen nem képes a monopol, hogy a tőkés termelési rendszer mellett a világpiac szabadversenyét maradéktalanul kiküszöbölje. Azonban a stagnálás és szétbomlás tendenciája — a monopolok

velejárója — feltétlenül érvényre jut és bizonyos időpontban, valamint egyes országokban általánossá lesz. Igen gazdag, nagy kiterjedésű gyarmatok monopolisztikus birtoklása is ezt a hatást eredményezi.

Ha a technikailag kitűnően felszerelt konszerngazdálkodás a magasan fejlett termelőerőknek szabad játékot engedne, úgy a piacokat rövid idő alatt az életszükségleti cikkek és áruk elképzeltetlen tömege árasztaná el. A profitráta azonban ez esetben óriási módon zuhanna és így a termelési mód mai formájában nem volna fenntartható. Ezért látja szükségesnek a monopoltóke a termelés fékezését, a kereslet megszervezését és a verseny szabadságának megtörését. Mindezek a szükségességek magából a termelési módból, illetve annak törvényeiből folynak.

*

Az imperializmus egyik jellegzetessége a pénztőke pár országban való felhalmozása, ami az egész földön kb. 200 milliárd frank értékű értékpapírra rughat. Ennek következménye, hogy a tőkepénzesek egész osztálya alakult ki, akik „szelvényvágásból“ élnek, semmiféle vállalkozásban részt nem vesznek, hivatásuk a semmittevés. A tőke kivétel ezt a réteget nagymértékben megduzzasztja és pár államnak, melyek egy csomó tengerentúli ország és gyarmat munkarejének és nyersanyagának kiaknázásából élnek, a gazdag életművész jellegét kölcsönzi. A külföldön „befektetett“ összegekből származó évi bevétel Angliában kb. 100 millió angol font, s ez az angol tőkepénzes osztály bevétele. Ez az összeg több, mint ötszöröse az angol külkereskedelem jövedelmének s szemléltetően igazolja az imperializmus parazita tevékenységét. Kis csoport tőkepénzes állam alakul így ki az imperialista korszakban. Ezek azután a kikölcsönzött vagy investált tőkék ügyében — ha másképp nem megy — hadiflottájukat alkalmazzák döntőbíróként.

Ily módon egyes nagyhatalmak ipari államból hitelező állammá alakulnak. Bár ipari termelésük és kivitelük is nő, a kamat- és osztalékjövödelmek, a kibocsátási, bizományi és spekulációs nyereségek az összgazdaságban aránylagosan mind nagyobb szerepet nyernek. Az ilyen tőkepénzes állam mintegy megszemélyesíti a szétbomló tőkés termelési módot, ahol azután egyesek érdekeinek nyomása alatt a termelőerők növekedése és az általános emberi szempontok háttérbe szorulnak.

A monopolkapitalizmus másik jellegzetessége, hogy a koncentrált fináncsőke néhány kézben halmozódott fel, majd pedig összeköttetések és összefüggések sűrű hálózatát hozza létre. Nemcsak a közép- és kistőkés, hanem a legkisebb tőkés és tulajdonosok is ennek a csoportnak a hatalmába kerülnek. Ugyanekkor a más nemzetek finánccsoportjaival a világ felosztásáért és a harmadik országok feletti uralomért folytatott harc a birtokon belüli országokban új tömeghangulatot, az imperializmus iránti lelkesedést idéz elő. Általános lelkesedés az imperializmusért és súlyos hibái szépitgetése mélyen jellemzi korunkat. E közhangulat serkentése az uralkodó közigazdász-politikusok számára természetesen csak úgy lehetséges, hogy a figyelem eltérítése céljából bizonyos mellékes szempontokat tolnak előtérbe s az imperializmus alapját tevő mélyebb összefüggéseket leplezik. Azok a békés megállapodások, melyeket a különböző nagyhatalmak fináncsőkéi egymás közt kötöttek, nem járnak az „ultraimperializmus“ elméletében lefektetett harmónikus eredménnyel. Erre a legjellemzőbb a XX. századbeli Kína története, amelynek vevőpiacán idegen

nagy hatalmak nemrég „békésen“ osztozkodtak. Az ilyen osztozkodások persze rövid életűek s még fennállásuk alatt sem zárják ki a surlódásokat és összeütközéseket. A tőkés termelési mód mellett u. i. az érdek- és befolyás-területek (gyarmatok) efajta felosztása mindenkor csak az érdekeltek általános gazdasági, pénzügyi, katonai és egyéb erőviszonyai alapján történik. A résztvevők erőviszonyai viszont egyenetlenül változnak, mint ahogyan a tőkés termelési mód mellett az egyes vállalatok, trösztök, iparágak (sőt országok) fejlődése is egyenetlen. Japán néhány évtized alatti fejlődésével pl. a cári Oroszország nem tudott lépést tartani. Ezzel szemben Kína tőkés fejlődése ólomlábakon halad, egyes délamerikai államoknál viszont még ilyesmiről sem lehet beszélni.

A tőkés termelés egyenetlen fejlődéséből és az imperialista erőviszonyok szüntelen változásából származó politikai ellentétek és harcok története nem idetartozik. Az imperializmus közgazdasági lényege szerint monopolisztikus kapitalizmus, amivel egyuttal az imperializmus történelmi helyzete is meghatározást nyert. A monopolvállalatoknak, mint a monopolisztikus tőkés állapot megszemélyesítőinek fejlődésével kapcsolatban négy főszempont emelhető ki:

Először: A monopolok (kartellek, szindikátusok, trösztök) a termelés összpontosításából a fejlődés magas fokán jöttek létre. Láttuk milyen fontos a szerepük a világgazdaság felépítésében. E század elején döntő súlyba kerülnek a gazdasági rendszer korábbi képleteivel szemben. Bár legelőször a védvámrendszer mellett gazdálkodó államokban (Németország, Amerika) fejlődtek ki, valamivel később már a szabadkereskedelem alapján álló Angliában is tapasztalható az az alapvető változás, amit a termelés koncentrációjából származó monopolvállalatok felidéznek.

Másodszor: A monopolok a legfontosabb nyersanyagforrások megszerzésének és kihasználásának fokozottabb mértékéhez vezettek, különösen a kőszénbányászatban és a vasiparban. E nyersanyagforrások monopolisztikus birtoklása a nagytőke hatalmát korábban elképzelhetetlen módon megnövelte.

Harmadszor: A monopolok a bankokból nőttek ki. Ezek szerény közvetítői szerepükből a finánc-tőke monopolbirtokosaivá változtak át. Három-négy bank valamely fejlett tőkés nagyhatalom államában létrehozta a perszonaluniót a bank- és ipari tőke között és az ország tőkéinek, pénz-bevételeinek milliárdjait néhány kézbe összpontosítja. A fináncplutokrácia, mely a modern polgári társadalom minden gazdasági és politikai intézménye köré sűrű hálót font, a monopolrendszer legfeltűnőbb jelensége.

Negyedszer: A monopólium a gyarmati politikából keletkezett. A gyarmati politikának számtalan régi motivumához a finánc-tőke még a nyersanyagforrásokért, a tőkekivitelért és a befolyás-területekért folytatott harcot fűzte. Így a gyarmatokért, a föld felosztásáért, majd újra-felosztásáért minden eddiginél élesebb harc indult meg. Hogy a monopol-tőke a tőkés termelési mód legtöbb ellentmondását mennyire kiélesítette, általánosan ismert tény.

Mind világosabban alakul ki a „tőkepénzes országok“ típusa, mind szemléletesebben mutatkoznak meg azok az áthidalhatatlan gazdasági nehézségek, melyek a munka termelőerejének magas és a társadalom fogyasztóerejének alacsony foka, a fejlett technikával járó „strukturális“ munkanélküliség és egyéb okok következtében fennállanak. Mindezeknek a

gazdasági nehézségeknek a megoldása a tőkés termelési mód általános válsága miatt egyre leküzdhetlenebb. A föld egyhatodrésszének, a Szovjetunióknak, mint nyersanyagforrásnak és vevőpiacnak a világkereskedelemből való kikapcsolódása, a tökéletes gépek által gyártott árutömegeknek az összeszűkült világpiacokon való elhelyezési nehézségei olyan helyzetet teremtettek, hogy a különböző nemzetek finánciókéivel egybeforrott kormányzatok szükségszerűen háborús konfliktusba kerülnek egymással. Egyik imperialista háború a másikat követi, melyek folyamán a szünetelő árutermeléstől és anyagpusztulástól várják a tőkés termelés-mód hasznélvezői a maguk áruehelyezési nehézségeinek „feloldását“.

„A tőkés termelés valódi korlátja maga a tőke, az, hogy a tőke öntértékesítése (szaporítása) a termelés kiindulási és végpontja, indoka és célja; az, hogy a termelés csupán a tőke számára történő termelés, nem pedig fordítva a termelőeszközök (a tőke) szolgálnak eszközül a termelők társadalmának folyton növekvő szükségletei tényleges kielégítéséhez.“

Innét származik a termelés és fogyasztás folytonos összeütközése és az az ellentmondás, hogy bár a tőkés termelési mód hivatása volna a termelőerők kifejlesztésével az emberiség szükségleteit kielégíteni, e hivatása betöltésére képtelen. A monopolkapitalizmus belső ellentmondásainak kiélesedése már a termelőerők továbbfejlesztését is lehetetlenné teszi és a tőke akkumulációjának mai igen magas fokán fellépett ellentmondásokat az imperializmus másképpen, mint háborúk útján képtelen kiküszöbölni.

*

Az elmondottak konkrét szemléltetése céljából példaképpen vegyük azt a területet, amelyen a világ összes tőkés nagyhatalmai egymás között, mint vevőpiacon békésen megosztotni igyekeztek, s nézzük közelebbről, hogy ez a békés osztozkodás milyen mértékben sikerült. A szóbanforgó terület, mely a világ lakosságának körülbelül negyedrészt teszi: *Kína*.

Aligha találhatnánk az imperialista ellentétek kirivóbb példáját annál a folyamatnál, mely a mai Kína területén lejátszódik a nagyhatalmak között. Világosan észlelhető itt, hogy a hatalmak egymással szemben elfoglalt álláspontja döntő mértékben függ finánciókéik áru- és tőkeexport lehetőségétől, valamint nyersanyagproblémáitól.

Kína lakossága mintegy 460 millió fő, ami körülbelül annyi, mint egész Európa lakossága, területe pedig eléri Európa nagyságát. Az országban élő külföldiek száma nem egészen félmillió, ennek is fele Japán. Területének csak 15 százaléka művelt, de a gazdálkodás az öntözőcsatorna-rendszer következtében fejlett. A lakosság 80 százaléka földmivelő. Az állattenyésztés jelentéktelen, miután a lakosság jórészt növényevő. A szénkészlet az összes földi szén egynegyede. A termelés jelenleg kb. évi 20 millió tonna. Intenzív termelés esetén azonban ennek sokszorosát felszínre hozná. Kína vasércbirtoka kb. 700 millió tonna, ebből azonban 1928-ban még csak félmillió tonnát termeltek ki. Antimontermelése az egész világon első.

Vasutvonalai közül a legfontosabbak: a Peking-Mukdeni, a Peking-Hankau, a Sanghai-Nankingi, a Tiencsin-Pukai és a Peking-Suiyuan, stb. vonalak. A hosszuk 12-13.000 km. (A hasonló kiterjedésű Egyesült-Államok vasutvonalainak hossza meghaladja a 400.000 kmt!) A vasuthá-

lőzat e kezdetleges állapota is megnehezíti a fogyasztópiacot kereső nagyhatalmak áruehelyezési törekvéseit. E vasutvonalak folytonosságát a megszálló japán csapatok már megszakították, kivéve a Jünan-indokinai vonalat. Ez utóbbin keresztül bonyolíthatják le a nyugati nagyhatalmak fegyverüzleteiket. A japán csapatok ettől a vasuttól még messze állnak és csak alkalmilag ledobott repülőbombákkal jelzik a japán-francia imperialista ellentétek fennállását.

Kína öt leghatalmasabb vasbányája már a japán-kinai háború előtt is a japán tőke kezében volt. A köszén kitermelésére Japán nem reflektált, minthogy köszén a saját területén is akad. Feltehető tehát, hogy Japán Kína ellen elsősorban nem nyersanyagkérdések miatt indított háborút. Hatalmas tempóban fejlődő iparai számára kell a kínai fogyasztópiac jórésze. Ennek birtokbavételét azonban gátolták a 12 különböző hatalmakkal kötött és időről-időre megújított nemzetközi megállapodások. E szerződések tették lehetővé az összes résztvevő hatalmak Kinával való külkereskedelmét a „nyitott kapu“ elve alapján 5 százalékos be- és kiviteli vám mellett. Az így biztosított kereskedelem védelmét katonasággal megerősített koncessziós területek biztosították a legnagyobb kikötővárosok (Fientsin, Sanghai, Kanton, stb.) körzetében.

Japán agresszióját így a következő körülmények magyarázzák. A japán textilipar, nevezetesen a *Mitsui* és *Mitsubishi* konszernek pamutanyagtermelése a legutóbbi időben óriási módon fellendült. Míg 1913-ban a japán pamutfonaltermelés az angolnak csupán 10 százalékát tette, ez az arány 1935-ig 25 százalékra emelkedett. Japán pamutáru-exportjának viszont Anglia és Amerika textilkonzernjei útját állták. Ha figyelembe vesszük, hogy Kína a világ harmadik legnagyobb gyapottermelője (az USA 3.900.000, Brit-India 900.000, Kína 380.000 tonnát termel), akkor érthető a japán finánetőke támadó kedve, mellyel egy csapásra óhajtja megoldani a textilnyersanyag kérdését és piacszükségletét. A „nyitott kapu“ elve mellett azonban ez csak erőszak útján valósítható meg. A belső gazdasági bajok nyomása alatt u. i. Japán nem várhatta be a békés fejlődést, amíg a kínai külkereskedelemből és tőkeexportból a számára szükséges rész fokozatosan biztosítást nyer.

A Kinában működő idegen vállalatok számaránya szerint (Angol 1914-ben 202, 1921-ben 265; — amerikai 1914-ben 71, 1921-ben 216; — japán 1914-ben 117, 1921-ben 125) ugyan Japán tőkeexportja békés módszerek mellett is jelentősen növekedett, külkereskedelmi forgalma azonban már nem ily mértékben nőtt, mint a következő táblázat mutatja:

	1924.	1925.	1932.
Egyesült Államok	15.6 %	16 %	18 %
Japán	23.5 %	27.4 %	29 %
Anglia	35.4 %	22.1 %	21.6 %

Japán agresszióját azonban nemcsak az angol és amerikai imperialista versengés kiküszöbölésének vágya idézte elő. Utóbbi években a kínai nagytőke is mindjobban akkumulálódott. A Csang-Kai-Sek-Kung-csoport már több tientsini, sanghai és kantoni textil- és másfajta gyár tulajdonát megszerezte és több bank irányításában is növekvő befolyást nyert. Következésképp' már arról is szó van, hogy a kínai tulajdonban levő

gyárak által termelt értéktöbblet ne a kínai Kung tőkecsoport, hanem a Mitsui-konzern birtokába jusson.

Mindaddig, míg Japán imperialista törekvéseit csak tőkeexport, vállalat alapítás és áruverseny révén törekedett megvalósítani, a kínai kormány — azaz a kínai finánc-tőke — japánbarát politikát folytatott és nem avatkozott a nagyhatalmak versenyébe. Amint azonban Japán, társadalma fogyasztóerejének nagyfokú csökkenése miatt a fejlődő ipara által termelt cikkek közül mind többet kényszerült külföldön elhelyezni s a tőke-akkumulációja következtében a profitráta mind erősebben csökkent, a japán finánc-tőke igényt emelt a Kínában termelt értéktöbbletre is — és megindította háborúját. Ezzel a háborúval tehát Japán a maga finánc-tőkéje számára először a kínai nyersanyagok (acél, kőszén, pamut) abszolút birtoklását, azután a kínai ipari centrumokban termelt összes értéktöbblet elsajátítását, végül az imperialista nagyhatalmak áru- és tőkeexportja útján támasztott versenynek a közlekedési eszközök és utak birtokbavétele által való csökkentését vagy megszüntetését kívánja elérni.

Ez utóbbi körülmény a japán-kínai imperialista háborús ellentéteken kívül az angol-japán és amerikai-japán ellentéteket is kiélezheti. Bár eddig Anglia vett részt legnagyobb mértékben Kína külkereskedelmében, a mai háborújában való elfoglaltsága és korlátozott ipari termelése következtében jelenleg kevésbé érzi a másik oldalról felfokozott verseny súlyosságát. Másrészt Anglia és Japán finánc-tőkéinek oly messzenyuló gazdasági érdekei kerültek itt összeütközésbe, hogy az ellentét akut kiélesedésének bekövetkezése kiszámíthatatlan. Az ilyen változás persze különböző politikai, stratégiai és egyéb szempontoktól függ. Attól pl., hogy a Szovjetunió Kínával, Japánnal és Angliával szemben minő külpolitikai álláspontra helyezkedik, avagy hogy a most folyó háború mily mértékben veszi Angliát igénybe. Kétségtelenül: a fejlett angol ipar számára a hatalmas kínai vásárlópiac jelentősége minden körülmények között nagy, annál is inkább, mert még a jelenlegi háború alatt is Angliában igen számottevő a „strukturális“ munkanélküliség.

Még súlyosabb a helyzet ebből a szempontból az Egyesült Államokban. Itt a strukturális munkanélküliség — mivel háborús termelése nem oly nagy, mint a harcoló államoké — majdnem változatlanul magas. A tíz millióra tehető munkanélkülit csak úgy lehetne elhelyezni, ha a trösztök üzemeiket teljes mértékben foglalkoztathatnák, sőt kibővíthetnék. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha van megfelelő fogyasztópiac. Kína, mely behozatala 14 százalékát az Egyesült-Államokból szerzi, a korábbi békés, de intenzív angol és japán verseny ellenére is jelentős elhelyezési terület. Ennek a helyzetnek a fenntartását azonban a japán és kínai imperializmus összecsapása akadályozza. Japán tehát Kína elleni háborújával az Egyesült Államok életfeltételeit alapjában veszélyezteti. A nyugateurópai hatalmaknak szállított hadianyag nem nyújt annyi foglalkoztatást az USA ipara számára, hogy ez a kínai piac elvesztését pótolni tudná. Innen a jelenleg Amerika és Japán közti éles ellentét. Ezért bontotta fel Amerika a Japánnal kötött kereskedelmi szerződését. Minthogy azonban Japán az amerikai nyersanyagot és készárucikkeket nehezen tudja nélkülözni s iparcikkeinek is jelentős piaca az Egyesült-Államok, ezért olyan nagy X még, hogy ez a sokoldalú és kiküszöbölhetetlen ellentét a két állam között hogyan alakul a közel jövőben.

A kínai vonatkozások beható ismertetésével természetesen nem foglalkozhattunk, ám a Kinában végbemenő gazdasági, politikai és fegyveres összeütközések körülményei már az elmondottak nyomán is eléggé bizonyítják, hogy a tőkés termelési mód mai fejlettségi fokán felmerülő gazdasági nehézségeket a nagyhatalmak már csak fegyveresen tudják elodázni. Az ellentétek természeti törvényként jutnak érvényre és mindazok az elképzelések, melyek ezeket a problémákat „kölcsonös jóakarattal“ (ultraimperializmussal, Páneurópa, stb.) óhajtják megoldani, a valóságos összefüggések fel nem ismerésén vagy azok elpalástolásán alapulnak.

A M U M I A

Irtta: VENTURA GARCIA-CALDERON

Don Ventura GARCIA-CALDERON perui író. Számos kötete jelent meg spanyolul és franciául; egyes francia kritikuskok szerint korunk legkiválóbb novellaírója. A **kondorkeselyű bosszúja** című kötete elnyerte a Francia Akadémia José-Maria de Heredia-díját. Több kötete olasz és német nyelven is megjelent.

Sohasem fogja megtudni senki, vajjon milyen csalódás érthette Don Santiago Rosalest a politika mezején, hogy egy szép napon csak búcsút mondott a limai parlamentnek. A hegyek közé vonult vissza, távoli birtokára. A birtokot Tambo Chiconak hívták. Ott éledgett Don Santiago leányával, Luz Rosalesszel, aki képeslapra illő szépség volt. Különösen aranyzőke haja érdemelte ki a Sierra himnemű ifjúságának csodálatát.

Sötétbőrű, sötéthajú fajtánk számára a székeségben mindig van valami titokzatos. A Krisztus-képek székehájuak mifelénk, no meg széke a háromkirályok egyike is, aki a betlehemesek jászola felé közeledik, két felszalagozott báránka között. Így hát nem is csoda, ha az egész vidék riadt rokonszenvvel tekintett Luz Rosalesre. Apját azonban senki sem szívelhette. Zordon és szigorú nemesember volt az öreg, aki lovaglőostor nélkül nem lépett soha az uccára.

Tambo Chico: ez a név perui spanyolsággal „Kicsi Fogadó“-t jelent. Valami hajdanvaló spanyol hódító adhatta neki ezt a nevet, arrogáns szerénykedéssel. A legnagyobb birtok azon a vidéken Tambo Chico. Termékeny földjét folyó öntözi; két hegység is végigvonul rajta, hogy a régi indián emlékművet meg se említsem, amely erőd és temetkezési hely egyaránt. Ezt Huaca Grandenak hívják. Ott áll magában, hatalmas kötömegeivel a táj kellős közepén. Kövei között denevérek tanyáznak; hosszú, tekergő folyosói még titokzatosabbá teszik az amugyis rejtélyes romokat. Soha perui paraszt oda be nem merészkednék! Az is lehet, hogy földalatti titkos folyosó vezet le az épülettömbből a folyóhoz. A monda szerint ezen a folyosón menekültek el Atahualpa király követei.

Mondják, hogy ide vonultak vissza sulyos arannyal telt zsákjaikkal, amikor megtudták, hogy a birodalom összeomlott. Az aranyrudak ott maradtak, a földalatti folyosók mélyén. Ezek a folyosók csillagalakban épültek, s úgy ágaznak el, mint a nap sugarai az indiánok festett korszói-